

תהלתו בקהל הסודים

דברי תורה, סיפורים ומשלים מאת המנהל הר"ח ר' יצחק אהרן קליין שליט"א

גליון תמ"ח

ויחי יעקב וכו'

בסוף פרשת ויגש מסיים, וישב ישראל בארץ גושן ויפרו וירבו מאוד, ובסמוך ממש פתח ויחי יעקב בארץ מצרים, ושוב ויקרבו ימי ישראל למות. וצריך ביאור על שנוי השמות. וי"ל עפ"י המדרש, שכל מקום שכתוב 'וישב' הוא לשון ישיבה שישבו לעסוק בתורה, כמ"ש: ואת יהודה שלח לפניו להקים בית מדרש לתורה ותפילה במצרים בארץ גושן ואז נקראים ע"ש 'ישראל' לשון חשיבות ושררה. אבל כל זמן שאין עוסקים בתורה נקראים בשם 'יעקב' לשון עקב ושפלות, ולכן בסוף פ' ויגש 'וישב ישראל' - שקבעו שם ישיבה לתורה ותפילה כתוב שם 'ישראל', אבל כפי ויחי שנסתמו עיניהם ולבם של ישראל ולא יכלו לעסוק בתורה מפני התחלת השעבוד ולכן ויחי יעקב שוב ויקרבו ימי ישראל למות, כי הבחינה 'ישראל' כבר לא היה, וכמ"ש: 'יעקב אבינו לא מת, אבל בחינת 'ישראל' - מת.

(זרע אברהם מבריקס)

פרשה זו סתומה

וברש"י פירש, למה פרשה זו סתומה, לפי שביקש יעקב לגלות את הקץ ונסתם ממנו. יש לפרש שיעקב אבינו רצה לגלות את כל המאורעות של כל שבט המוסתר בברכות שיעקב בירך אותם, אבל רצה קודם לגלות להם בנגלה ואח"כ יאמר בנסתר איך שמרומז הכל בברכה שבירך את כל אחד. ובאמת זה חסד גדול שנסתם ממנו, אילו היה מגלה אריכות הגלות והצרות והסבלות שיעצרכו לסבול עד ביאת המשיח - היה קשה להם מאוד והיו מצטערים ביותר, משיא"כ עכשיו שלא נתגלה אזי מחכים בכל יום על הגאולה האמיתית שתבא כב"א ואע"פ שיתמהמה - עכ"ז אחכה לו בכל יום שיבא.

(זרע קודש)

ויברכם ביום ההוא וכו'

יש לפרש שביברכם יעקב אבינו ע"ה שלא ידאגו דאגת מחר, וזה הברכה של 'ביום ההוא' - שזיכור לבא למדת הבטחון שיחשבו רק מה שנוגע ליום ההוא ולא יחשבו על יום מחר, וזהו 'לאמרו' שרק מה שנוגע להיום ההוא רק אמרו וידיברו מה מורת ההסתפקות, ועל דרך זה פירשו: ואתחנן אל ה' ביום ההוא, לבקש מה: להגיע למדת הבטחון.

(הצ"ר משה לייב מסאסוב ז"ע)

וכמ"ש חז"ל בסוטה מ"ח, למי שיש לו פת בסלו ודואג על מחר זה פגיעה במדת הבטחון, ויש מפרשים שהפגיעה הוא, כי חושב שלהיום יש לו בטוח ורק דואג על למחר, אבל באמת גם מה שיש לו להיום גם לא בטוח כי בכל רגע יכול להשתנות.

האספו ואגידה לכם

הנה כתיב, משכני אחרוך נרוצה. ומבואר בקידושין כב, שיש ב' אופנים לקנות בהמה במשיכה. א, הכישה במקל והיא הולכת. ב, הוא קורא לה והיא באה. וזה מרמז על ב' אופנים של הגאולה, או ח"ו ע"י הכאות במקל דהיינו יסורים, או ע"י קורא לה והיא בחסד וברחמים ללא הכאות. לכן אנו מבקשים שדרך א' כבר עבר עלינו אבל אנו מבקשים שיהי ע"י הדרך השני של משכני אחרוך נרוצה בדרך הוא קורא לה והיא באה שימשוך הקב"ה אותנו אליו במדת החסד ואז אחרוך נרוצה, וזה 'אשר יקרא אתכם באחרית הימים' שייקרא' וימשוך אותנו אליו בחסד ורחמים בבחינת הוא קורא לה והיא באה.

(אמרות טהורות)

ישכר המורגם

הטעם שמגיע לאדם שכר על עבודתו כי יש בו חומר המפריע לו לעבודת ה', כי י"ג שנים הראשונות יש לו רק יצה"ר, ואח"כ שבא היצה"ט יש לו מלחמה כל ימיו להתגבר על היצה"ר שהיה שקוע בו קודם לכן. וזה 'ישכר' יש-שכר, ומדוע, כי 'חומר' היינו החומריות - גורם, וע"י שמכניע היצה"ר ומהפך הטבע כמ"ש בצעטיל קטן אות טז, שהאדם לא נברא אלא לשכר הטבע ולכן מקבל שכר ולכן המלאכים לא מקבלים שכר כי אין להם חומריות שמפריע לעבודת ה'.

ארור אפם כי עז

הובא ברש"י הק' לא קלל אלא את אפם וכו' ומלמדי תינוקות יוצאים משמעון. במשנה אבות פ"ב: לא הקפדן מלמד, שמלמדי תינוקות יהיו רק מי שאינו קפדן או עסן. ולכן קלל רק את אפם, שלא יישמע גבולם שום אף וחרון. וכמו שפירש בעל שבט הלוי ז"ע, 'אלופינו מסובלים', אם למלמדי התינוקות - שהם מאלפים את הילדים - יש להם סבלנות, אז יש תקוה שאין פרץ ואין יוצאת ברחובותינו.

נפתלי אילה שלוחה הנותן אמרי שפר

ובתרגום הובא, שעל פירותיו יהיו מודים ומברכים עליהם. וקשה, הרי על כל הפירות והמאכלים מברכים עליהם. וי"ל, אמרו חז"ל 'אילה שלוחה', זה בקעת גינוסר, שהיא קלה לבשל פירותיה. ובברכות מ"ד, פת פוטר שאר מאכלים, אבל ברכת הפירות אינה פוטר פת, מלבד פירות גינוסר שפוטר את הפת, כי הם חשובים יותר מפת. וא"כ זה דוקא 'פירות גינוסר' שגדלו בחלקו של נפתלי, שפוטר הפת מפני גודל חשיבות פירות ארצו. ולכן כתב המתרגם שעל פירות אלו מודים ומשבחים לה' יותר משאר פירות.

(תולדות יצחק)

בחרבי ובקשתי

ברש"י הק', שכס אחד: זה חלק הבכורה שיטלו בניו שני חלקים בנחלת הארץ כמשפט הבכורה לטול פי שניים, ושכס הוא לשון חלק. וצריך להבין איזה חרב היה ליעקב, ואימת מדרש שיהיה לאברהם חרב אשר שם המפורש כתוב עליו, ובו הרב את המלכים, והנחיל אותו ליעקב ויצחק נתנו ליעקב וכאשר רצה עשו ללחום עם נמרוד ביקש החרב מיעקב כי ידע שעל דיו יהיה לו נצחון, אמר לו יעקב: שאם יתן לו הבכורה יתן לו החרב תמורתה, הסכים עשו ונתן לו הבכורה, ואתי שפיר אשר לקחתי מיד האמורי זה עשו בחרבי ע"י החרב שנתתי לו.

(זרע ברך)

התחת אלוקים אני אתם חשבתם עלי רעה ואלוקים חשבה לטובה

יש לומר שכונתו שאפילו שירצה יוסף לשלם להם ולהעניש אותם מדה כנגד מדה, אז יצטרך לעשות להם רעה שמא יצמח להם טובה גדולה כמו שהם עשו לו, וזה לא יכול לעשות שום אדם רק הקב"ה בעצמו ולכן אמר התחת אלוקים אני לעשות דבר פלא כזה.

(הרה"ק מאוסטראוואצ זצ"ל)

קחם נא אלי ואברכם

יש להבין, מדוע יוסף לקח את שני בניו יחד שיעקב יברכם ולא שיברך אחד אחד כנהוג. וי"ל דאמרו חז"ל זר הנושא את כפיו עובר בעשה, דכתיב: 'כה תברכו', אתם ולא זרים. וצריך עיון איך נוהגים זרים לברך ולא חוששים מאיסור זה. אולם ידוע שהגאון מוילנא זצ"ל בירך את הרב של וילנא בשעת חופתו והניח רק ידו האחת על ראשו, וכשנשאל על זה אמר שרק במקדש

מצאנו לכהנים שברכו בשתי ידיים ולפי זה ייתכן שלכן לקח יוסף שני בניו יחדיו שאביו יברך כל אחד ביד אחת.

וידגו לרוב בקרב הארץ

הטעם שביברכם שיהיו כ'דגים' כי אמרו חז"ל: ג' בעלי חיים יש, שכל זמן שמזקינים נתחזק כוחם יותר, והם: נחש, דגים וחזיר. לכן העדיף לברכם שיתחזקו כדגים שהוא מן טהור.

(שמעתי)

מאשר שמנה לחמו והוא יתן מעדני מלך

עבור אשר עצמו היה די לו בלחם פשוט ונחשב לו לשמן, ולא צריך למאכלים אחרים, אבל לאחרים נתן מעדני מלך.

(ילקוט אליעזר)

לא יסור שבט מיהודה

בברכת יעקב ליהודה נמצאים כל האותיות חוץ מהאות ז', לרמזו אשר מלך המשיח אשר יקום מבניו של יהודה לא ינצח בדרך הטבע על ידי כלי זיין רק בכח הקב"ה ולא יצטרך כלל לכלי זיין.

(רבינו בחיי)

הנה וכו' וישב על המטה

אימת בגמרא (נדרים ל"ט) כל המבקר את החולה והוא בן גילו (באותו מזל) נוטל אחד משישים מחוליו, והרי יוסף היה בן גילו ובן מזלו וכמו שכתוב במדרש עשרים וארבע דברים שהיו דומים (מדרש רבה בא יוסף לבקרו ונטל אחד מס' מחוליו, ולכן כתיב וישב על "המטה" המטה בגימטריא חמישים ותשע, כי לקח אחד משישים מחוליו, ולכן ויתחזק ישראל כיון שיוסף הקל עליו ויכול היה לשבת על המטה.

(הגר"א)

ואקברה שם בדרך אפרת

וברש"י הק' כדי שתהא לעזרה לבניה כשיגלה אותם נבואראדן יעבור דרך קברה ותבקש עליהם רחמים, ויש להקשות א"כ היה אפשר לקבור את רחל במערת המכפלה ואת לאה יקבור בדרך כדי שיעברו שם ויבכו על קברה של לאה והיא תתפלל על בניה.

ויש ליישב עפ"י מה דאיתא במדרש איכה שרחל עמדה בטענה לפני ה' הרי יעקב עבד בשבילי שבע שנים וכשבא לישא אותי הכניס אבי את אחותי לאה במקומי, ולא רציתי שתתבייש, ולכן מסרתי לה את הסימנים שנתן לי יעקב, וויתרתי לה, ולכן אבקש ממך ה' שביכות זה תותיר לבני ישראל על חטאיכם ותוציאם מגלות המר, וע"ז אמר לה הקב"ה יש שכר לפעולתך שמסרת הסימנים לאחותך ושבו בנים לגבולם, ואילו לאה הייתה שם קבורה בדרך אפרת, לא הייתה יכולה לטעון טענה זו, ולכן היה ההשגחה העליונה שרחל תיקבר בדרך אפרת, כדי שבנותה ניגאל אנהנו.

(דבק טוב)

וירא ישראל את בני יוסף ויאמר מי אלה ויאמר יוסף אל אביו בני הם אשר נתן אלוקים בזה

וברש"י איתא מי אלה שאינן ראויין לברכה. ונשאלת השאלה, האם כך עושים לנכדים שמגיעים להתברך, האם כך אומרים עליהם בפני אביהם, אלא ההסבר כך הוא, דהנה כשהנער נעשה בר מצוה, אביו מברך עליו ברוך שפטרני מעונשו של זה, כי עד עתה היה עונשו וחובו על אביו, וכשיושג כשהגדיל נפטר אביו מעונשו (כמובא במגן אברהם אורח חיים סימן רכ"ה, ה), והנה ברכה זו שייכת רק כשחטא הבן, אבל אם יזכה נער את אורחו לשמור מצוות ה' אז אין מקום לברכה זו, כי גם עד עתה לא היה שום עונש על אביו בגללו. וזה

שאמר יעקב אבינו בראותו קדושת בני יוסף וראה שלא טעמו טעם חטא מעולם, תמה ואמר "מי אלה" שאינן ראויין לברכה שמברך האב על בנו בהגיעו לגדלות ברוך שפטנני. "ויאמר יוסף אל אביו, הגדיל עוד את צדקתם, כי בני הם אשר נתן לי אלוקים בזה", פירוש במצרים מקור הטומאה, ואף על פי כן עומדים בצדקם.

(קדושת ציון מבאבוב ז"ע)
ויברך את יוסף ויאמר האלוקים אשר התהלכו אבותי לפניו... המלאך הגואל אותי מכל רע יברך את הנערים היה הגאון מפניבו ז"ע תמיד משדל ואומר בדרשותיו: הילדים הם העיקר, הדור הצעיר הוא תקוות עתידנו.

באחת הדרשות הצביע על הפסוק הנ"ל וישאל: כתוב, "ויברך את יוסף ויאמר האלוקים אשר התהלכו אבותי לפניו וכו' המלאך הגואל אותי מכל רע יברך את הנערים", ולכאורה אינו מובן, פתח ברצוע לתת ברכה ליוסף וסיים המלאך הגואל... יברך את הנערים, והיכן כאן בדיוק הברכה ליוסף עצמו, אלא, הסביר בהתרגשות, "הברכה הטובה ביותר בשביל אב יהודי היא כשנבנו מבורכים".

ויברכם ביום ההוא לאמר מהו הדיוק "ביום ההוא לאמר", חשבתי לפרש על פי דבריו הנפלאים של הגה"ק בעל ה"חתם סופר" ז"ע בהסבר הפסוק "ואתם הדבקים בה' אלוקים חיים כולכם היום" (דברים ד.ד.). שעצה טובה תונת התורה בפסוק הזה לאדם איך להתגבר על יצרו! כי אם האדם מעלה על לבו שיחיה שבעים שנה ויצטרך תמיד ללא הרף ללחום עם היצר הרע, יכול הוא בקלות להתייאש ולבוא לידי מסקנה, שלא כדאי להתנגד לו, כי ממילא לא יוכל להכניעו ולהתגבר עליו. אז איך יתנהג, אלא יאמר ויחשוב בליבו: אני אין לי לחיות אלא את היום הזה בלבד, וכיום הזה אני לא שומע עלצת יצרי. יום אחד זה לא יכ"ב נרא, וכך בכל יום יאמר לעצמו מחדש: רק היום ותו לא! וכך יוכל להתגבר על יצרו בנקל ולא ישבר מכך שמחכה לו עוד שבעים שנה... וממשיך וכותב: שזה מה שכתוב בפסוק, "ואתם הדבקים בה' אלוקים" אם רצונכם להיות דבוקים בה' אלוקים ולנצח את היצר הרע, העצה לכך היא: "חיים כולכם היום" תחשבו כל הזמן בלבכם שאתם חיים רק היום" בעולם, וממילא תצליחו להיות דבוקים בתורה ללא שום פחד וחשש...

וזהו הפשט גם כאן: "ויברכם ביום ההוא לאמר" שברכם יעקב שיהא רגיל בפיהם לאמור: "ביום ההוא" שאין לנו אלא אותו יום בלבד, ורק כך תוכלו לנצח את היצר הרע. וממילא אם ככה תעשו, תזכו: "כי כך יברך ישראל לאמור, ושימך אלוקים כאפרים וכמנשה..."

(ספה"ק)

שכל את ידיו כי מנשה הבכור לכאורה מה נתינת טעם היא זו, אדרבה אם מנשה הבכור אם כן לא היה לו להחליף את ידיו אלא להניח ידו הימנית על ראש מנשה. אך באמת הלא היה יכול יעקב לחזור ולהעמיד את הבנים את אפרים לימינו ואת מנשה לשמאלו. אלא שרצה לנהוג כמנשה בכור ולבלתי לבייש אותו ע"י שיעמידו לגמרי לצד שמאלו, לכן הניחו על מקומו ורק שכל את ידיו, ועי"ז יש לשניהם בכור כי מנשה עומד לימינו ואפרים זוכה שיד ימינו של אביו היא על ראשו. וזה שאמר הכתוב, שכל את ידיו כי מנשה הבכור, ולכן לא החליף את מקומו כדי שלא לביישו אלא רק שכל את ידיו.

(נועם אלימלך)

מאשר שמנה לחמו החיד"א כותב שאשר בן יעקב וישם בפתחו של גיהנום, ולאחר פטירת האדם כאשר דנים אותו בבית דין של מעלה, ויוצא ח"ו פס דין שמיגע לו גיהנום, אזי קורא האדם לכל אחד מהשבטים שיצילו, אבל אין קול ואין עונה, וכאשר קורא לאשר בן יעקב שיצילו, אזי שואל אותו האם קראת מימך מנשה, ואם עונה לו שלמד מנשיות אז הוא מצילו בזכות המנשה, וזה הרמז: מאשר שמנה לחמו "שמנה" אותיות 'מנשה', והוא יתן מעדני מלך "מעדני" אותיות 'מעדן' שיכניסו אותו לגן עדן, בזכות המנשיות שלמד, ונרמז בפסוק ה' העלית מן שאול נפשי ר"ת של

מילים אלו הוא 'מנשה', ושאול' הינו כינוי לגיהנום, כמו שכתב רש"י בפ' וישב על המילים 'אבל שאולה', וע"י משניות עולים מן השאול.
ובספר יש נחלין הביא צוות הרב ר' שעפטיל זצ"ל אות כ"ה זו"ל: קבלה בידי שמו שהוא בקי במשניות וחזרו עליו בכל יום, אינו רואה פני גיהנום, אבל במדרש תלפיות, כתוב שאשר שואל אם למד משנה ואינו שואל אם בקי במשנה, וכן כתב החפץ חיים בספרו תורת הבית פרק ו'

גלגלי העגלה נעו לאיטם על שביל העפר, מפלסים את דרכם בכבדות בין העצים הגבוהים הנטועים במעבה היער. ברוך משה הרשה לעצמו להרפות לרגע את אחיזתו במושכות, הפשיל את ראשו לאחוריו ומתח קמעא את זרועותיו היגיעות. מבלי שירצה נעקרה לה פתאום אנחה כבדה מתוכו.

זר לא יכול היה להבין את פשרה של האנחה הזו. היו לו, לכאורה, סיבות רבות להיות שמוח ומרוצה. הוא חוזר עכשיו מעוד יריד מוצלח, במהלכו הצליח למכור את כל הפשתן שהביא עמו ברווחים הגונים, ואף לרכוש תמורתו סחורה מעולה במחיר הקרן. אלא שבאורה אירוני דווקא המחשבות האלו על המסחר המוצלח, המשא ומתן, הכספים והרווחים, הם אלו שמעבירים את מצב רוחו.

לו היה איימי לוחש באוזניו, רק לפני שנתיים, כי יבוא יום והוא יהיה סוחר מצליח, כזה שמשתתף בקביעות בירידים ומתמקח כסוחר ממולח על סחורתו, היה ברוך משה משפד אותו במבט נוקב מכך רגל עד ראש.

מסחר?! מה לו ולמסחר?...

כבר בתור ילד, בעודו דרדק, ידעו כולם כי ברוך משה נועד לגדולות. עוד בטרם הגיע לפרקו, החלו שדננים מפלפלים משחרים לפתח בית הוריו כשהצעות נכבדות באמתחתם. בבוא העת נלקח ברוך משה בכבוד לביתו של ר' שמריה הגביר, סוחר ועשיר נודע, שהתחייב קבל עם ועדה להחזיק את החתן המתמיד מכיסו כל ימי חייו.

השנים הראשונות היו עבורו כגן עדן עלי אדמות, מבוקר עד ערב ספון היה בבית המדרש של העיירה. שותה בצמא את מי התורה וצולל לעומקם בחשק רב. דבר בעולם לא עניין אותו מלבד סוגיות עמוקות בש"ס. אחת למספר חודשים, במיוחד לקראת החגים, היה נפרד מבני משפחתו ונסוע ללאדי, לחסות בצל רבו הקדוש, האדמו"ר רבי שניאור זלמן ז"ע, הידוע בכינויו יבעל התניא, שם שאב מלא חופנים ממעיינות החסידות.

היה זה רק עניין של זמן עד שהאברך, ר' ברוך משה, יתמנה לרבה של אחת העיירות היהודיות בסביבה.

אך אז הגיעה הנפילה הכואבת מהפסגה אל התהום. מצבו הכלכלי של חמיו, ר' שמריה, שנראה היה איתן ויציב מאין כמוהו, החל פתאום להתנדנד ולחוג כמגדל רועע. כמה השקעות כושלות הפכו את ר' שמריה בתוך זמן קצר מעשיר מופלג, לעני מר נפש, שחובותיו משתרגים עד למעלה מראשו.

כל נכסיו ומזמוניו, רובות ארמונו המפואר, עוקלו והתאכלו בידי נושיו הרבים. ביום סגרירי אחד מצא ר' שמריה את עצמו ומשפחתו תחת כיפת השמים, יהודים טובים סייעו לו לשכור בקתה עלובה למגורים. באותו יום תמה גם תקופת הזהב של ברוך משה. בלב כואב נאלץ לסגור את הגמרא האהובה עליו, ולצאת לעולם המסחר.

מוחו המבריק של ברוך משה קלט במהירות את סודות המסחר, הוא הצליח לכלכל את משפחתו בכבוד רב, אבל האושר היה רחוק ממנו. בלב פנימה חש ניכור ותיעוב לעולם העסקים. נפשו איוותה להתנתק מהכל, להתיישב בבית המדרש, ולשקוע שוב באותיות הגמרא האהובות עליו מכל.

שלימוד משניות הוא יסוד תורה שבעל פה. **וישב יוסף וכל העולים עמו לקבור את אביו אחרי קברו את אביו** וקשה לכאורה מה הכפל הלשון והייתור באמרו 'אחרי קברו את אביו' פשיטא שלא יחזרו קודם הקבורה, הרי זה היה מטרם, **ויש לומר** שכמו שיש סדר בתלמיד חכם ההולך בדרך ומלווים אותו, צריך הגדול יותר לימינו והקטן לשמאלו, וכן צריך להיות בקבורתם, וא"כ כשנקבר

אך כלום ברירה כלשהי הייתה בידו... **ברוך משה** נטל את המושכות חזרה לידי, והאיץ בסוסים להתקדם מהר יותר. מחר בלילה, בעוד פחות מיממה יתקדש חל לא השבועות, עליו להודו ולהגיע לביתו מבעוד מועד.

איי, איי, ברוך משה, פילחה פתאום את מוחו עוד מחשבה נוגה, ראה לאן הגעת? במקום לנסוע קעת לחג השבועות אל הרבי, ללאדי, אתה חוזר עכשיו מהיריד לביתך כסוחר פשוט... **ואולי באמת** אסע ללאדי? חלפה פתאום במוחו מחשבה נעזת. היער שבו נסע לא היה רחוק מלאדי. אם ייצא עכשיו לדרך, יספיק להגיע ללאדי לפני כניסת החג. בהחלטה של רגע זינק ברוך משה מהעגלה, הותיר אותה בין עצי היער כמות שהיא, עמוסה בסחורה יקרה. התיר את הסוס מהעגלה ויצא בדהירה מהירה לעבר העיירה לאדי.

מספר שעות נמשכה הדהירה בין עצי היער, בערוב יום, רגעים ספורים לפני שקיעת החמה הגיע ברוך משה לחצר הקודש בלאדי.

בית מדרשו של הרבי הקדוש, 'בעל התניא', גדוש היה בחסידים מרוממים שנקבצו ובאו לשהות במחיצת הרבי בחג השבועות, חג מתן תורה. ההיכל היה מואר בנרות רבים שהודלקו לכבוד החג. הכתלים מקושטים היו כמנהג ישראל וענפים טריים וענפי אילנות שהפיצו סביבם ניחוח רענן וחגיגי.

לפתע רומז הרבי, 'בעל התניא', לבנו הצדיק, רבי דובער ז"ע, שנודע לימים בכינויו 'האדמו"ר האמצעי', לגשת אליו. "מכיר אתה את האברך ר' ברוך משה?" פתח הרבי והמשיך מיד, "דע לך שהוא ראוי להיקרא בשם 'חסיד' בשל מסירות נפשו". רבי דובער התפלל למשמע הדברים, ועוד יותר בשל עיתוי אמירתם.

ברור היה לו שיש דברים נסתרים בגו. **אחוז פליאה** תר רבי דובער אחר דמותו של ברוך משה, כשהבחין בו מיהר והושיט לעברו את ידו בחמימות וקשר עימו שיחה. במהלך השיחה התברר לו כי איש שיחו, ר' ברוך משה, הותיר את עגלתו בלב היער ללא פיקוח ושמירה, כל זאת כדי להסתופף בצל הרבי בחג השבועות. קעת כבר הבין רבי דובער מדוע זכה לתואר מופלג שכזה מפי אביו.

חג השבועות עבר על ברוך משה בהתעלות רבה. העגלה והסחורה פרחו לחלוטין ממוחו, הוא נשא חזרה אל הימים הטובים בהם עבודתו הרוחנית היוותה את כל עולמו. במוצאי החג, כשנכנס לחדרו של הרבי לקבל ברכת שלום, פנה אליו הרבי, ואמר לו: "דע לך, כי העגלה והסחורה ממתנינים לך בדיוק היכן שהשארת אותם, איש לא נגע בהם!"

כיון שהזכיר הרבי את העגלה והסחורה הצטעפו עיניו של ברוך משה. "רבי", קרא בקול מר, "המסחר טורד את דעתי, ומונע ממני להתמסר ללימוד התורה. הלוואי שיכולתי לעזוב הכל ולשקוע שוב בתורה ובעבודת ה'".

עצתי היא, הגיב הרבי לאחר ששמע את דבריו, "שתשמר לעצמך פונדק דרכים בכפר כלשהו, וזוגתך תעסוק במזיגת הי"ש ובניהול המקום. אתה, כמובן, תסייע לה, אך בשעות הפנויות תוכל לשקוד על התורה כאוות נפשך". ברוך משה נצר בליבו את הוראתו של הרבי, נטל ברכת 'שלום' ויצא לדרך.

א מעשה

אברהם, ויצחק סמוך לו, ואח"כ הגיע יעקב היה להם ספק איך לקברו, אם יניחו אותו ליד יצחק הרי אברהם צריך להיות באמצע, ואם יקברו את יעקב לימין אברהם הרי יצא שיצחק יהיה לשמאלו של אברהם וצריך להיות בימינו, וכשקברו את יצחק שמו אותו לשמאלו של יעקב, כי כך הדיון כשיש מלווה אחד צריך להיות בשמאלו של הגדול, ולא היה ברירה אלא להוציא את יצחק מקברו ולקברו בקבר חדש, מימין אברהם, ואת יעקב קברו בקבר יצחק אח"כ,

אויף שבת

אחרי מספר שעות של רכיבה במעבה היער הצליח ברוך משה לזהות מרחוק את עגלתו, ניצבת בדיוק בנקודה שבה השאיר אותה. רגשות הודיה לה' הציפו את ליבו. הרי בקלות יכול היה לאבד את עגלתו ותכולתה היקרה. הוא ניגש אל העגלה בהתרגשות, וידא שהכל נותר במקומו וביקש להמשיך הלאה בדרכו.

"הי, יהודין", פילחה לפתע קריאה קולנית את הדממה. פריץ נכבד, לבוש מחלצות פאר, ציץ לפתע משום מקום והתקרב אליו בצעדים כבדים. מזה דקות ארוכות יושב לו פאן מולקובסקי, הפריץ של העיירה דיסנא, בכרכרתו ההדורה ושזף את עיניו בפלא שנגלה לעיניו. עגלה, עמוסה בסחורה, עומדת נטושה באמצע היער... המחזה המוזר הצית במוחו הגס שלל דמיונות והשרעות פרועות. הוא לא תיאר לעצמו שכך תיפתר התעלומה.

"אולי תספר לי מה קורה כאן?" קרא לעברו הפריץ. "מה פשר העגלה שניצבת כאן ללא פיקוח?"

ברוך משה החוויר. לנסות להסביר לפריץ מה גרם לו לנטוש את עגלתו בלב היער, הרי זה כמו להסביר לעיוור מהו צבע סגול...

"נקלעתי לכאן בערב החג", החליט בסוף לספר את האמת כפשוטה, ונוכרתה שלא הרחק מכאן מתגורר צדיק גדול. השארתה הכל כאן והלכתי לביתו של הצדיק". דבריו של ברוך משה דוקא התקבלו על ליבו של הפריץ מולקובסקי.

"אני רואה שאתה אדם עם עקרונות", אמר לו הפריץ מולקובסקי בהערכה. "מזה תקופה ארוכה", הוסיף הפריץ, "שמחפש אני אדם ישר דרך, אחד שאוכל להפקיד בידיו בעיניים עצמות את ניהול פונדק הדרכים שלי, תמורת אחוזים נאים, כמונבן. נדמה לי שאתה האיש הטוב ביותר שיכולתי למצוא לתפקיד. מה אתה אומר?"

מילותיו של הפריץ הצטלצלו כפעמונים באוזניו של ברוך משה.

פונדק דרכים? זו הרי הייתה בדיוק עצתו של הרבי לפני שעה קלה. מאיך? הרי אין בידו כעת פרוטה כדי לשכור את המקום ולמלא אותו במאכלים ומשקאות לרוב. "אל דאגה", קרא הפריץ שראה את התלבטותו, "אני אלווה לך סכום כסף גדול להפעלת המקום בשנה הראשונה. הרווחים יכסו את ההלוואה במהירות".

דבריו של הפריץ התירו את ספקותיו הבודדים של ברוך משה. בו במקום חתם על החוזה והמשיך לביתו, מכר את הסחורה שבידו במהירות, וכעבור כמה ימים נסע עם כל משפחתו לעיירה דיסנא.

פונדק הדרכים של הפריץ מולקובסקי היה רחב ידיים ומאובזר היטב. הכל היה נראה טוב ומסודר פנים, לא הייתה להם סיבה לחשוד במאומה...

כבר למחרת נחתה עליהם הידיעה המזמררת.

בשעת בוקר מוקדמת נכנס יהודי מתנשף ומתנשם אל הפונדק וביקש לשוחח עם השוכרים החדשים. "האם נטרפה עליכם דעתכם?" קרא לעברם היהודי, "כלום אינכם יודעים מהו ההיסטוריה של המקום הזה?"

"לא", השיבו לו ברוך משה וזוגתו המומים עד עמקי נשמתם, "לא שמענו כלום".

"בבית הסמוך לפונדק", סיפר להם האיש,

וא"כ מה שנאמר בפסוק 'אחרי קברו את אביו המנוחה הוא על אביו של יעקב, והיינו יצחק, שקברו אותו בקבר חדש לימין אברהם.

(צפנת פענח - הגר"א) **בך יברך ישראל לאמר ישמך אלוקים כאפרים וכמנשה וישם את אפרים לפני מנשה**

יש להבין מדוע יתברכו ישראל דווקא באפרים ומנשה ולא בשאר השבטים. ועוד מה מסיים הפסוק וישם את אפרים לפני מנשה, והלא זאת עשה כבר קודם הברכה

בכבוד גוי רשע העוסק בכוחות הטומאה. כמעט כל מי ששכר את הפונדק לא הוציא את שנתו, במקרים בודדים היה זה אחד מבני המשפחה שנפטר בפתאומיות. אם לעצתי אתם שומעים - תפסו את רגליכם וברחו מהמקום במהירות האפשרית, סיים האיש ויצא את המקום כבורח מפני הדליקה.

ברגעים הראשונים נעתק הדיבור מפי שניהם. כעבור מספר רגעים התחזק ברוך משה ואמר לזוגתו באמונה שלמה: "אני הגעתי לכאן על פי עצתו של מורי ורבי 'בעל התניא'. סמוך ובטוח אני שלא יאונה לנו כל רע. אנחנו נשארים כאן ולא הולכים לשום מקום".

השבועות הראשונים חלפו ללא בעיות. הפונדק הניב רווחים נאים והתנהל על מי מנוחות. ואז, ביום מן הימים, חש ברוך משה בדקירה עזה בבית זהוה. בתחילה חשב כי מדובר בכאב חולף, אך הכאבים העזים שבאו והתפשטו בכל גופו הבהירו לו כי משהו לא טוב ארע לו. לא היה לו כל ספק כי ידו של המכשף במעל...

בימים הקרובים הידרדר מצבו במהירות. בשארית כוחותיו ביקש מבני משפחתו לשאת אותו בעגלה להיכלו של רבו הקדוש 'בעל התניא'. ערב שבת קודש פרשת בלק הגיע ברוך משה ללאדי. בליל שבת עדיין לא היה בכוחו ללכת ולהיראות בפני הרבי, רק למחרת בבוקר ביקש שישארוהו לבית המדרש.

הרבי בעל התניא נוהג היה לקרוא בתורה בעצמו. כשהגיעו לעליית 'חמישי' הכריז הרבי בעצמו, באורח יוצא דופן: "עמוד ר' ברוך משה בן ר'... חמישי". רחש של תמיהה עבר בקרב החסידים. הרבי מעולם לא קרא למישהו לעלות לתורה, זהו תפקידו של הגבאי. מה גם שכולם ידעו כי ברוך משה טרם הראה את פניו לפני הרבי...

במאמץ רב הועלה ברוך משה אל הבימה, ברך בקושי את ברכות התורה והרבי החל לקרוא בתורה. כשהגיע הרבי לפסוק: 'כי לא נחש ביעקב ולא קסם בישראל' התלהטו פניו כלפידים בוערים, המילים יצאו מפיו בקול שאגה אדירה והוא חזר עליהם מספר פעמים, עד כי כל העומדים סביב נרעדו ונרעשו.

מיד בצאת השבת החל ברוך משה לחוש שיפור ניכר במצבו. הוא נכנס אל הרבי וסיפר לו את כל קורותיו בשבועות האחרונים.

"אל דאגה", אמר לו 'בעל התניא', "סע בחזרה לביתך, בעזרת ה' תבריא ממחלתך, יותר לא תחשוש מאותו מכשף שהרי כך קראנו בפרשה 'כי לא נחש ביעקב', ושוב חזר הרבי בהתלהבות על הפסוק.

כשחזר ברוך משה לעיירתו, עוד בטרם נכנס לביתו נתקל בקבוצת יהודים עומדת ומשוחחת בהתלהבות. "שמעת מה קרה?" פנו אליו ברגע שהבחינו בו, "המכשף וזוגתו מתו שניהם לפני מספר שעות מיתה חטופה, באורח פתאומי".

"מתי זה קרה?" שאל אותם ברוך משה כשלבו פועם בחוזקה.

"בשבת בבוקר", השיבו לו בקול תרועה. "כי לא נחש ביעקב!" מלמל ברוך משה לעצמו בהתרגשות עצומה, "כשהרבי חזר וכפל בקריאת התורה על המילים האלו, באותם רגעים עלה בידו לפעול בשמים ולהכריח את שתי הקליפות הטמאות האלו מעץ החיים".

כמבואר למעלה בפסוק, ונראה כי לאחר שהקדים והעדיף יעקב את אפרים לפני אחיו הבכור, ראה שאין אפרים מתגאה על זה כלל, וגם ראה שאין מנשה מתקנא באחיו כלל. שמח מאד שנכדיו נקיים מגאווה ומקנאה, ואמר בך יברך ישראל לאמר ישמך אלוקים כאפרים וכמנשה, שכל אב יברך ויעצה שיהיו בניו כאפרים וכמנשה, ולענין מה היו כמותם, לזה מסיים וישם את אפרים לפני מנשה, כלומר שאף שהקדים אפרים הצעיר למנשה הבכור, אעפ"כ לא הייתה ביניהם "לא קנאה ולא גאווה", וכן יהיו כל בני ישראל.

(אגרא דכלה)

בחרבי ובקשתי

כתב רש"י 'בצלותי ובבעותי' בתפלה ובקשה, וצריך להבין מדוע אי אפשר לפרש כפשוטו של מקרא בחרב ובקשת,

ויש לפרש כי הנה בדרכי המלחמה, קודם לוחמים מרחוק בקשת וכאשר האויב מתקרב לגמרי או נלחמים עם חרב, וא"כ עפ"י דקדוק היה צריך לכתוב 'בקשתי ובחרבי', ולכן ייחיים לומר שמדובר בתפלה, ואז קודם צריך לומר 'פסוקי דזמרה' להכרית ולזמר את כל כוחות הרע המפריעים והמשטינים והרוצים לדחות את התפלה, ואח"כ עולה התפלה לשמים כמו כשירורים עם קשת.

(קהלת יצחק)

ומולדתך אשר הולדת אחריהם

מה שאמר יעקב ליוסף דברים אלו אע"פ שלא מצינו שהיו ליוסף עוד בניו ובדאי לא דיבר יעקב אביו לריק וראה מלשון הכתוב "וליוסף יולד שני בנים בטרם תבוא שנת הרעב" משמע כי אחר שנת הרעב היו לו עוד בניו שלא הוזכרו בפסוק ע"פ דברי הרמב"ן בפס' ט"ו. וקצת ראייה יש מפסוק בס' דברי הימים [א ז] ויתאבל אפרים אביהם ימים רבים (על בניו שנהרגו ע"י אנשי גת) ויבואו אחיו לנחמו משמע שהיה לאפרים עוד אחים וכן העיר שם הרלב"ג פסוק כ"ב וז"ל: ידמה כי הוליד יוסף עוד בניו זולת אפרים ומנשה כאמרו ומולדתך אשר הולדת אחריהם לך יהיו.

מספד גדול מאוד

בסוטה יג: תנא אפילו סוסים ואפילו חמורים המהרש"א מפרש שהלבישו הסוסים שחורים כאילו גם הם בוכים. ובספר "צרוור המור" כתב אפילו סוסים וחמורים בכו, ובס' "משך חכמה" מפרש ע"פ דברי חז"ל שכיון שמת יעקב חזר הרעב למקומו, וא"כ הרגישו גם הסוסים והחמורים במותו של יעקב שלא הי להם אוכל די צרכם.

ראות פניך לא פיללתי והנה ראה אותי אלוקים

ראות פניך לא פיללתי כי חששתי שמא תכשל ח"ו בעביירה, ואסור להסתכל בפני אדם רשע, והנה "הראה אותי אלוקים", שה' הראה אותי אלך ועי"כ ניצלת - ע"י שנראה לו דמות דיוקנו של אביו ניצול.

(כ"ק מהרי"ד מבעלזא ז"ע)

ברכת הבנים ויברכם ביום ההוא

נהגים לברך הבנים בליל שבת וגם מברכים את הבנות, הובא בסדור בית יעקב הנהגת ליל שבת אות ז, וכן בס' מעבר יבק ובליקוטי מהרי"ח, וכתב בס' מעבר יבק הטעם משום שבשבת קודש אין קטרוג על הברכות, ובס' יעבץ כתב: הטעם שבלייל שב"ק חל השפע וראוי להמשיכו על הילדים, שבהם נאחו השפע ונפל אי עדיין לא טעמו טעם חטא, ובשו"ת חתם סופר א"ח סי' כ"ג כתב הרעם היות שבמי החול בעוה"ר רוב התפילות הם בלי כוונה ואז ח"ו נחשב כקרנן שאינו רצוי לשמים אבל בש"ק שכל אחד פנוי ממלאכתו הוא הזמן הראוי לברך הבנים, ובס' ליקוטי מהרי"ח כתב כיון שלפעמים בימות החול יש להורים עגמת נפש ממעשי בניהם ואולי יקללו אותם מרוב כעסם, לכן בא שבת בא מנוחה ושמחה, והברכות שמברכים אותם יתלו הקלות אם נתקללו במשך השבוע, ובתרגום יונתן כתב כאן בך יברך ישראל - ביום המילה שאז האב הוא כמקריב קרבן ויש בו הכח לברך.

נפתלי אילה שלוחה

יש להתבונן מדוע הזכיר הפסוק "אילה" שהיא הנקבה ולא הזכיר הזכר כמו שמצינו בתהילים מ"ב 'כאיל' תערוג על אפיקי מים, וכן יש להבין בתפילה נשמת הנוסח הוא ורגליו קלות 'כאילות' וכן בתנא דבי אליהו פרק לא וכן בתהילים "ח משהו רגלי כאילות – מכל אלו הפסוקים משמע שרגל האילה הנקבה יותר רזיזות והזקות ומהירות מרגלי האיל הזכר ולכן כשהפסוק רוצה לשבח את הזרירות והמהירות מדמה לאילה נקבה.

והרמב"ן מפרש כאן שהאילה מבצעת שליחויות כשרוצים לשלוח איזה בשורה למדינה אחרת קושרים מכתב בקרניה והיא מוליכה הבשורה למלך המדינה שלשם נשלחה, כמו ששמענו בזה"ק שיש מושג של ינות דואר ששולחים שליחויות עם יונה, וזה נקרא בפסוק 'הנותן אמרי שפר' שמעבירה הבשורה ממקום למקום, ואין יודעת האילה למי ללכת? אלא הענין כך, מלך של מדינה שבצפון שנוולד אצלו אילה והתחילו לגדול אצלה הוא שולח אותה מנתה למלך של מדינה שבדרום וכן עושה גם המלך שבדרום שולח מנתה אילה למלך שבצפון וכאשר אחד רוצה לבשר לשני איזה בשורה או הוא קושר בקרני האילה את המכתב ומשחרר את האילה ואז בדרך הטבע היא רצה למקום שבו נולדה וכך היא מגיעה למקום הנרצה.

ובילקוט שמעוני סימן תתקצ"ד כתוב בה ההסבר על הצבי ולא על האילה, וז"ל מה הצבי הזה הולך לסוף העולם ואח"כ חוזר למקומו אף ישראל אע"פ שנתפזרו בכל העולם עתידין הם לחזור, ובזה"ק פ' תרומה דף קלח מביא את הפסוק "ואתה ה' אל תרחק אילותי לעזרתי חושה" וז"ל: מה איל וצבי בשעתא דאזלי ומרחקי מיד אהררי להווא אתר דשביקי, אף קוב"ה אע"פ שאסתלק לעילא לאין סוף, מיד אהררי, וא"כ יש לצבי ואיל טבע דומה מאוד וכן ראינו כמה פעמים שמוזכר בתורה אך כאשר אכל דודי האיל, ובשיר השירים סוף פ"ב סוב דומה לך חזר לצבי או לעופר האילים, ראייה לדברי וזה"ק שכתבנו לעיל.

אך יש להבין שאם הצבי חוזר למקומו א"כ מדוע מי שמשקיע כספו במקום הפסד נקרא בגמרא (כתובות קז) הניח מעותיו על קרו הצבי, הרי הצבי חוזר אליו לאחר זמן. ובתוס' יו"ט במשנה אבות הוי רץ כצבי, כי הצבי רץ מהר ואי אפשר להשיגו וא"כ אם שם עליו ממונו ירח חזרה על המקום ואיש אחר ימצאנו כי מרוב מהירות לא יוכל לרוץ אחריו לקחת כספו בחזרה.

ובס' פחד יצחק כתב שחכמי הטבע אמרו שהצבי אינו סובל על קרניו שום דבר אפילו קש שהוא קל ואם שמו על קרניו הוא מנענע את קרניו עד שנופל הדבר ולכן נקרא המפסיד שמונח מעותיו על קרן הצבי, ורש"י ביומא כט. כתב: ש"לאילה' אין קרנים, וצ"ע על כל ההסברים שהובא לעיל.

ויח יעקב וכו' ויקרבו ימי ישראל וכו'

במס' תענית ה': יעקב אבינו לא מת וכו' ומקשה שם הרי הספידו אותו וקברו אותו וכו' ומתירין מה זרעו בחיים אף הוא בחיים. באמת אין אנו מבינים מה תירץ בגמרא, ויש לומר דהנה יעקב קיבל אח"כ תוספת נשמה וזה התוספת נקרא ישראל וכאילו שני נפשות בגוף אחד בדומה לנשמה יתירה שכל אדם מקבל בכל ש"ק וכאשר ספרו ליעקב שיוסף אינו, מרוב צער מת נשמת יעקב ונשאר רק נשמת ישראל וכמו שאמר אז יעקב אותי שייכלתם, ומשם ואילך לא מוזכר בתורה שם יעקב רק שם ישראל כמה פעמים כי יעקב מת, ויש לנו כלל שמי שמת פעם אחת לא ימות פעם שני כמו אליהו הנביא שלא מת כי מת כבר פעם אחת כשהיה פנחס וקנא קנאת ה' והרג את זמרי פרח נשמתו כי שבט שמעון באו להורגו ואז קיבל נשמת נדב ואביהוא וכיון שפרח נשמתו הראשונה הרי היה מיתה ונהיה אליהו הנביא שנשאר לחיות לעולם, כי אין מותים שני פעמים ולכן אחר שסיפרו ליעקב כי בנו יוסף חי וקיים קם לתחיה השם יעקב וזהו ותחי רוח יעקב אביהם ואח"כ רק הגיע ימי ישראל למות אבל יעקב נשאר.

ויאמר מי אלה

כתב רש"י הק' מי אלה שאינם ראויים לברכה לפי שעתיד ירבעם ואחזבא לצאת מאפרים והוא ובניו ממונשה והקשה המהרש"א שאצל בן סורר ומורה

נידון ע"ש סופו ולכן נהרג והרי בישמעאל דן אותו הקב"ה באשר הוא שם ולא על שם סופו ותירצו שם שבבן סורר ומורה כיון שתחילתו היה שנישוא עם ית תואר שלא דיברה תורה אלא כנגד יצר הרע והתירו לו רק כדי שלא יעשה באיסור ולכן נידון ע"ש סופו משא"כ בישמעאל שנוולד בהיתר גמור לכן לא נדון ע"ש סופו רק באשר הוא שם. ולפי"ז כשראה יוסף שאביו סובר שאין ראויים לברכה כיון שלבסוף יצאו בהם רשעים א"כ מוכח שיעקב דן אותם שלא נולדו בהיתר כמו שדנים בן סורר ומורה ולכן הראה לו יוסף שטר אירוסין להראות לו שנוולדו בהיתר ואז דנים אותם כמו ישמעאל באשר הוא שם ואז בירכס יעקב.

(פנינים יקרים)

ובדם ענבים סותה

בירושלמי מעשר שני פרק ה' הלכה ב' אמר רבי אחא זאת אומרת ביהמ"ק עתיד להבנות קודם למלכות בית דוד – ביאת המשיח, דכתיב: ובדם ענבים סותה (לפי גירסת מריה הפנים שם) ונראה בר"ת ענבים – עלת נבנה ביאת יבא משיח, ואיתא בשם החת"ם ש"לפי הבבלי שחולק על הירושלמי ואומר שקודם יבא משיח ואח"כ יבנה בית המקדש מה ירמוז תיבת ענבים וענה שע"י נשואי חתן וכלה עפ"י תורה"ק זה יקרב ביאת משיח וזה הר"ת עת נבנה בית- חתן וכלה – יקרב ביאת משיח צדקנו בב"א.

בחרבי ובקשתי

לאחר שהרגו שמעון ולוי את אנשי שכס נקבצו כל סביבותם להרגם, בא יעקב והגר חרבו וקשתו ועמו כל השבטים ונפתלי נשא את יהודא על כתפיו והרגו את כל אויביהם, שאל יעקב את בניו לאחר מלחמתם מי עשה יותר במלחמה, אני או אתם? אמרו לו בניו: אבינו, אתה הזקן ומה יכול אתה לעשות, אמר להם: עתה תראו למי הכת, הולכים יעקב אצל שער אחד ונעל אותה בכוחו דחפו כולם לגדוד ולא יכלו לפתחה, מיד הודו לו בניו שעל ידו וכוחו נצחו במלחמה והיינו דכתיב בחרבי ובקשתי.

(תוס' הרא"ש עה"ת)

אנא שא נא לפשע אחיך וחטאתם

ועתה שא נא לפשע עבדי אלקי אביך

לכאורה יש כאן לשון כפול, ויש לומר דהנה כתב הפרי חדש (או"ח סי' תר"ו) שבחטא בין אדם לחברו יש גם חטא בין אדם למקום, ועד שלא ירצה את חברו לא נמחל לאדם החלק שחטא לגבוה ורק אחר שביקש מחילה מחברו צריך לבקש מחילה מהקב"ה ורק אז מהני תשובתו, וא"כ השבטים הרי חטאו ועברו על גונב נפש ומכרו מות יומת ולכן אמרו שא נא פשע אחיך כי רעה גמולך, ועתה, ע"י שתסלח להם על מה שפגעו בך, שא נא לפשע עבדי שחטאו לאלוקי אביך אבל בלי סליחתך לא יימחל הפשע שחטאו לאלוקים.

(דברי שאול)

וידעו לרוב בקרב הארץ

ויש לדקדק כי היה לו לומר וידעו לרוב בארץ, ונראה לפרש עפ"י מה שנאמר במס' סוטה יא: שהתניוקות גדלו בשדות והמלאכים טפלו בהם וכאשר המצרים באו לתפשם נעשה להם נס ונבלעו בקרקע ובאו המצרים וחרשו על גבם ואחר שהלכו המצרים שלא יכלו להזיקם, שוב חוזרים ומבצבצים על השדה

ברכות מציל שוא
מעומקא דליבא שלוחות בזה
למגיד שיעור החשוב
הרב פנחס דוד בלעדי שליט"א
לרגל שמחת הכנס בנו יקירו, תלמידנו
הבה"ח שמעון הי"ו
לנועם עול תורה ומצוות
יהא רעוא שיזכה וירוה רוב תענוג נחת דקדושה מכל
יצאי חלציו ותלמידיו כבניו לאורך ימים ושנים טובות
מתוך בריות גופא ונהורא מעליא
ה'תשס"א ה'תשס"ב ה'תשס"ג

מלמעלה, ואחר שגדלו הלכו לביתם עדרים עדרים, והטעם שנבלעו בקרקע כדי שלא ישלוט בהם עין הרע של המצרים וכמו הדגים שמכונסים במים כדי שלא ישלוט בהם עין הרע ועל זה נאמר ותמלא הארץ אותם כי הם היו ממש בקרב הארץ.

(כלי יקר)

ויקרבו ימי ישראל למות

וקשה הרי אמרו חז"ל יעקב אבינו לא מת, ומדוע כתוב ויקרבו ימי ישראל למות, ויש ליישב עפ"י הידוע שיש ב' בחינות בעם ישראל, הבינונים נקראים "יעקב" בבחינת 'עקב', והם אלו שלא זכו לשבת על התורה ועבודה, וצריכים לעמוד עבור פרנסת ביתם, ויש שנקראו בבחינת "ישראל" שזכו להיות תורתם אומנתם, וזהו שכתוב ויקרבו ימי ישראל למות, הדרגא הגבוהה "ישראל" אבל הדרגא יעקב הפשוטים והבינונים לא מת.

(כתב סופר)

ברש"י הק' שאינו מצפה לתשלום גמול

וקשה הרי אמרו חז"ל בגמרא (מו"ק כ"ח) דספד יספדוניה, דקבר יקברנהו וא"כ רואים שיש שכר שיקבל המספיד שיזכה שייספדו אותו, וכן הקברן יזכה שגם הוא יגיע לקבר ישראל, וא"כ יש לו גמול על מעשיו, ולמה אמר רש"י שאינו מצפה לתשלום גמול. אלא יש לפרש שאמת הוא שיש גמול, וכמו שאנו אומרים בכל יום אני מאמין באמונה שלימה שהבורא יתברך שמו גומל טוב לשומרי מצוותיו, אלא האדם אינו מצפה לקבל מיד השכר של הספד וקבורה על עצמו, כי רוצה עדיין לחיות אריכות ימים ושנים, ולכן דייק רש"י בלשונו שאינו מצפה לגמול מדה כנגד מדה, אבל בוודאי ייתן לו ה' שכרו בהגיע זמנו.

ושכבתי עם אבותי וקברתני בקבורתם

צריך להבין מהו כפל הלשון ושכבתי וקברתני. ויש לפרש על פי מה דאיתא בגמרא כשם שאין קוברין רשע אצל צדיק כך אין קוברין צדיק גמור אצל צדיק שאינו גמור, כמו שמצינו כמה פעמים בגמרא במערות של צדיקים וחסידים. אם כן לפי זה לכאורה קשה היאך אמר יעקב ושכבתי עם אבותי הא איתא במדרש דיעקב היה מובחר שבאבות ואין קוברין וכו'. וצריך לומר דהנה איתא במדרש ושכבתי עם אבותי אמר הקב"ה חייך שאתה שוכב ואין אתה מת. אם כן כיון דיעקב אל מת וכדאיתא בגמרא (תענית ה), ושאר האבות מתו. ואיתא בגמרא (חולין ז): גדולים צדיקים במיתתם יותר מבחייהם. נמצא דעכשיו יהיה יעקב שווה לאבות. כי הם מתו ועלו בדרגה, והוא חי ונשאר בדרגתו, וזה הוא פירוש הפסוק ושכבתי עם אבותי רצה לומר שכיבה לבד ולא מיתה כנוכר לעיל ממילא יכול להיות וקברתני בקבורתם:

(חנכת התורה)

ושכבתי עם אבותי

יש לדייק מדוע אמר בלשון שכובה ולא בלשון מיתה, ויש לומר שרוצה לרמז בזה אמונה בתחיית המתים כמו שכל מי ששוכב במיטה בדרך כלל עתיד הוא להתעורר ולקום אחר השכיבה, שהוא השינה, כך אנו מאמינים בתחיית המתים, וכן מצאנו בלשון הגמרא "דמייך" יושן, ומשתמשים בו גם למיתה, כמו כד דמייך רבי בון (בירושלמי), ג"כ לרמז על אמונה בתחיית המתים, וכשרוצים לרבר על מיתה ממש, בגמרא, כתוב כי נח נפשיה, והטעם כי נפשו נח מצער העולם הזה, ועוד כי כל ימי חייו היה עסוק במלחמת היצר ועכשיו שמת נח ממלחמה זו, ולכן אומרים ינוחו על משכבותם אחר שנקבר כי הוא נח ממלחמת היצר הרע, שהצר לו כל ימיו.

(תולדות אדם מהר"ו מוילנא)

הנה אביך חלה

בספרי פרשת קרח איתא, אין "הנה" אלא לשון שמחה, ומה שמחה היה כאן שיעקב אבינו היה חולה, ויש לפרש עפ"י הגמרא (ב"מ פז) עד יעקב לא היה חולשה והיו מותים פתאום, וביקש יעקב רחמים שלא ימותו פתאום אלא קודם יהלו ויכלו לצוות את בניהם קודם פטירתם, וזהו 'הנה' לשון שמחה שנתקבל תפילתו, ולכן קרא לבניו לצוות אותם, 'חלה' בלי וא"ו ראשי תיבות חוץ לדרך הטבע.